

Miért jó énekelni a liturgikus szövegeket?

Dr. PETER KWASNIEWSKI (amerikai teológus, filozófus, egyházi zeneszerző, író)

(Ford. Szabó Ráhel OP
Lektorálta: Deák Hedvig OP)

A szent szövegek éneklésének gyakorlata a világ minden vallásában jelen van. Ez a meglepő közös vonás azt sugallja, hogy lennie kell valamiféle természetes kapcsolatnak az istentisztelet és a rítusokban használt szövegek éneklése között: olyan összefüggésnek, amely az emberi természet, az ének és a kimondott szavak kapcsolatán alapul.

A vallásos szövegek éneklésének filozófiai háttere

Ez az egyetemes gyakorlat abból a belső felismerésből fakad, hogy a szent dolgokról, ill. az azokat kísérő szent érzelmekről nem szabad úgy beszélni, mint ahogy a hétköznapi dolgokról beszélünk, hanem a dallamok hullámzása által magasabb szintre kell őket emelni – vagy éppen csendbe kell burkolni. Éppen ezért a szertartáskönyvek (rituálék) felváltva alkalmazzák a csendet (akár elmélkedésre, akár valamely szimbolikus cselekmény során) és az éneklést (amelyet kísérhet valamely cselekmény, de történhet önmagában is).

A nyilvános istentisztelet a papság, a kántorok, a kórus és a gyülekezet éneke által ünnepelesebbé, tartalmában pedig emlékezetesebbé lesz, s hívó jellege is jobban előtérbe kerül. Továbbá, az ének (a legmagasabb szintű emberi kifejezőmód) és a csend (a beszéd-től való szándékos, „apofatikus” tartózkodás) közötti kontraszt sokkal erőteljesebb, mint a beszéd és a nem-beszéd közötti kontraszt. Az előbbi olyan, mint a hullámzó óceán, míg utóbbi inkább olyan, mint amikor ki-be kapcsolgatunk egy villanykörtét.

A beszéd elsősorban diszkurzív és oktató jellegű, konkrét hallgatósága van, míg az ének könnyebben és természetesen egyesíti az énekeseket egy testbe, ill. alkalmas az érzelmek és a szavakon túlmutató jelentéstartalom hordozására. Az ének ráadásul megnöveli a szavak lélekbe hatoló erejét is. Ezt különösen is a melizmákban fedezhetjük fel, amikor egyetlen szótag hosszú, dallamos feldolgozásban jut kifejezésre, így adva hangot az érzelmeknek és vágyaknak, amelyeket a puszta szavak nem képesek kifejezni.

Victor Zuckerlandl zenefilozófusnál senki sem fejezte ki világosabban az éneknek azt a csaknem misztikus erejét, amely egyesíti egymással az énekeseket, valamint a szubjektumot a tárgyával. A Princeton University Press által 1975-ben kiadott *Man the Musician* c. könyvében ezt írja:

A zene alkalmas és hasznos ott, ahol az önmagunkról való lemondás a cél, vagy egyenesen elvárás – ott, ahol az én felülmúlja önmagát, ahol az alany és a tárgy kéz a kézben járnak. Úgy tűnik, a dallam? biztosítja azt a hidat, amely lehetővé teszi vagy legalábbis megkönnyíti a kettő közötti határ áthidalását (24–25.o.).

A beszélt szó feltételezi a „másikat”, azt a személyt vagy azokat a személyeket, akikhez a beszédet intézik: az, aki beszél és aki(k)hez beszél, egymás felé fordulnak: a szó az egyik személytől a másik felé halad, és az így kialakult helyzetben a két személy mint egymástól különböző egyén állnak egymással szemben. Ahol beszéd van, ott egyrészt jelen van az „ő–nem–én”, másrészt ennek ellentéte, én–nem–ő”. Ez az oka annak, hogy a csoport természetes kifejezőmódja nem a beszéd...

A csoport, az egyének összetartozásának természetes és alkalmas kifejezőmódja az ének. Márpedig ha ez a helyzet, akkor feltételezhetjük, hogy a dallam – az éneklés – inkább a csoport, s nem pedig az egyén lényegi kifejezőmódja. Pontosabban, az egyén, amennyiben a csoport tagja; vagy még pontosabban, az egyén, amennyiben a másokkal való kapcsolata nem a „szemtől-szemben” állásban, hanem az összetartozásban valósul meg.

Míg a szavak egymás felé fordítják az embereket, mintha egymást néznék, az ének egyazon irányba fordítja az egyéneket: mindenki követi a ki- és beáramló hangokat. A hangok ismétlődnek, s a szituáció, amelyben az egyik fél a másikkal szemben áll, összetartozássá formálódik, a sok különböző egyén egyetlen közösséggé alakul. (27–29.o.)

S végül:

A kimondott szavakkal ellentétben az énekelt szavak élő hidat képeznek az éneklő és azon valóságok között, amiről e szavakkal énekel, a köztük lévő távolságot és különbséget pedig összetartozássá alakítja. A dallamok által a beszélő a dolgok felé irányul, a kimondott valóságokat kívülről mintegy magába emeli, amelyek így többé már nem a „másikat”, mint valami tőle idegent jelentik, ami nem ő, hanem a másikat, és saját magát egyetlen valóságban.

Az énekes az marad, aki volt, de énje, létének legmélye kitágul; azzá válik, amivé válhat, s azzal van, ami nem ő maga, anélkül, hogy elvesztené saját identitását; míg a másik, mindazzal együtt, ami ő maga, a másikkal van, anélkül, hogy elveszítené identitását. (29–30.o.)

A lényeg a következő: *akkor éneklünk, amikor egyek vagyunk, vagy egyek kívánunk lenni tevékenységünkkel vagy tevékenységünk tárgyával.* Ez történik például akkor, amikor szerelmesek leszünk, különösen is, amikor Istenbe szeretünk bele. Ebben gyökerezik a katolikus hagyomány zenéjének egyedülálló nagysága. Szent Ágoston ezt mondja: „Csak az énekel, aki szeret”. Éneklünk... suttogunk... majd csendbe burkolózunk.

Zuckerlandl-nek ez a megjegyzése is lényeges, amely egyébként engem emlékeztet a *Novus Ordo* (új miserend) bevezetését követő első évekre, és amely sokunk tapasztalatát felidézheti, amikor egy vasárnapi csendes misén együtt *mondjuk* a Gloria vagy a *Sanctus* szövegét a pappal:

El tudjuk képzelni, hogy az összegyűlt hívek együtt ’mondják’ az énekeket? Persze, el tudjuk képzelni, de ez csupán logikai lehetőség; a valós életben ez teljességgel abszurd. Annak abszurditása, hogy valami, ami természetes, teljességgel természetellenesbe fordul át. (25.o.)

Az eredetileg éneklésre írt szövegeknek az ún. „csendes miséken” történő recitálása, mondása csak azért működik, mert a pap egyedül mondja a szövegeket, mégpedig *ad orientem*.¹ Az ének szavait pedig kizárólag Istenhez intézi. Ezáltal pedig a szavak egyfajta rituális státuszra tesznek szert, amely hasonló a recitált Kánonhoz. Az énekre szánt szövegek mondása nem éppen ideális; ez a gyakorlat tulajdonképpen a papok személyes áhítataként jelent meg, amikor valamelyik mellékoltárnál mutatták be a szentmisét egyetlen ministráns jelenlétében. Ezzel szemben, amikor egy hívőkkel zsúfolt templomban *mondják* az énekeket ahelyett, hogy énekelnék őket, ez

---

¹ Ez a szempont a szemben misézéssel kapcsolatos legfőbb ellenvetésem, amely legalábbis azokra az esetekre vonatkozik, amikor recitálnak egy adott szöveget, amelyet normális esetben énekelni kellene.

mindenki számára furcsán hathat. De mivel erről a témáról máshol² már foglalkoztam, itt most nem szükséges kitérnünk rá.

A szövegek éneklésének gyakorlati szempontjai

Az éneklésnek gyakorlati okai, illetve szempontjai is vannak. A tapasztalat azt bizonyítja, hogy nagyobb gyülekezet jelenlétében, a megfelelően hangzással kiénekelte szövegeket tisztábban és erőteljesebben lehet hallani, mint a pusztán hangosan felolvasott, vagy éppen kiabált szövegeket. A zene sajátos módon hordozza a szavakat, mely által azok a hallgató fülébe és lelkébe hatolnak. Az ókorban pontosan ezért énekeltek az epikus vagy lírai műveket, sőt, a politikai beszédek egyes részeit is.

Akkoriban még semmi szükség nem volt elektromos kihangosításra, mert az építészek olyan épületeket terveztek, melyeknek belső terében a hangok megfelelően rezonáltak, a liturgikus szolgálattelvőket pedig megtanították énekelni. Egy megfelelően felépített templomnak, megfelelően felkészített énekesekkel semmi szüksége nincs mesterséges kihangosításra. Sőt, ellentétben a rítusaink leépítése mögött álló, napjainkban nagyon is jellemző nézettel, valójában nem is feltétlenül szükséges, hogy a liturgia során mindenki mindent halljon.

Ma már nagyon nehéz elképzelni egy repülőteret hangosbemondók nélkül. Viszont valóságos tragédia, amikor ugyanez a gépies, gyakorlatias, személytelen és zavaros hang-előállítás elárasztja a templomainkat is. A templomokban a mikrofon lerombolja az emberi hang meghittségét, alázatát, térbeli hatását és irányultságát. A hang mára egy minden teret betöltő óriássá nőtte ki magát, az életen is túlnövő „Nagy Testvérré”, amely sehonnan és mégis mindenhol ömlik, leigázva és uralva a hallgatót. A templomokban elhelyezett mikrofonok és kihangosítók nem előmozdítják, hanem éppenséggel felborítják a természetes folyamatot. A természetes és a mesterségesen felerősített hang között nincs semmiféle folytonosság: két teljesen különböző jelenségről van szó, két teljesen különböző hatással.

Ezzel szemben, amikor a rituális szövegeket megfelelő, alkalmas zenével kísérik, üzenetük mind fizikai, mind spirituális értelemben megéri a hallgatót.

Az ideális énekelte szöveg: a gregorián

A gregorián ének nyolc jellemzője:³

- A szó elsőbbsége
- Szabad ritmus
- Egyszólamúság
- Kísérő nélküli hangzás
- Modalitás
- Névtelenség
- Érzelmi visszafogottság
- A szent jelleg kiemelkedése

---

² <http://www.newliturgicalmovement.org/2016/06/the-problem-of-dominant-low-mass-and.html>

³ Mindezekről részletesebben is írtam itt: <https://www.lifesitenews.com/blogs/what-makes-gregorian-chant-unique-itself-with-recommended-recordings>

Ezek a jellemzők együttesen kiválóan megmutatják, hogy a liturgikus ének nem csupán egy kicsit más, mint a többi énekhang, hanem alapvetően és gyökeresen különbözik azoktól.⁴ Itt mindenestől liturgikus zenéről van szó, amelynek egyetlen célja az istentisztelet, s amely tökéletesen illeszkedik annak verbális, szent természetéhez, továbbá kiválóan alkalmas arra, hogy a liturgián résztvevő híveket elősegítse az istentiszteletben, amelyet a hívő egyszerre talál különösnek és gyönyörűnek, mint ahogy maga Isten is az.

Most talán világosabb számunkra, hogy a liturgikus ének miért szükséges, ill. szerves része az ünnepélyes liturgiának, miért is kölcsönöz nemesebb formát az ünneplésnek, és miért is illik különleges módon a római rítushoz, s azon belül is miért kap elsődleges helyet – csupa olyan szempont, melyeket a *Sacrosanctum Concilium* zsinati dokumentum is minden kétséget kizáróan megerősített.

Amennyiben építő módon végzik, a liturgikus ének *önmagában és önmagától* „összhangba kerül a liturgikus cselekmény belső tartalmával”, amelyet semmilyen más zenedarabra nem lehet alkalmazni. Vagyis a liturgikus ének mintegy definiálja, mit is jelent „összhangba kerülni a liturgikus cselekmény belső tartalmával”, és más zeneműveknek meg kell felelniük a annak a legfőbb kritériumnak, amelyet Szent X. Pius pápa fogalmazott meg *Tra le sollecitudini* k. *motu proprio*-jában: „bátran föl lehet állítani, mint általános törvényt a következő tételt: az egyház szemében egy-egy zenemű annál szentebb és liturgikusabb, mennél bensőbben érintkezik ihletében, menetében és ízlésében a gregorián-énekkel; ellenben, annál méltatlanabb a templomhoz, minél kevésbé felel meg ennek a főmintának”.⁵

Egyéb információk, cikkek, szent zenével kapcsolatos írások, valamint az *Os Justi Press* itt: www.peterkwasniewski.com

---

⁴ Gyakran mondják, hogy az ének és katolicizmus közötti összefüggést a hollywoodi filmrendezők remekül kihasználták. Amikor ugyanis némi „katolikus légkört” kívánnak teremteni, ezt a háttérben hangzó énekkel biztosítják. Bárcsak legalább felennyi „üzleti érzéke” lenne a mai papoknak!

⁵ Szent X. Pius pápa, *Tra le sollecitudini*, II.1.